

гите на предгрчки, тракиски, етрурски и др. зборови се базираат само на поставки откриени од него и подлежат на сомнение. Но независно од тоа, книгата има своја голема вредност. Таа претставува значаен придонес на споредбеното историско јазикознание.

П. Илиевски, Скопје.

WOODHEAD, A. G., *The Study of Greek Inscriptions*, Cambridge at the University Press 1959, pp. 139 + XI + 4 plates, 8°.

Неоспорен факт е дека целокупната грчка активност е одразена и во многубројните и најразновидни натписи. Навистина нема ни една гранка од класичната филологија што да не е засегната од епиграфијата. Определувајќи го местото на грчката епиграфија меѓу другите класични дисциплини, авторот нагласува дека епиграфичарот треба да биде претходно добро запознат со сите гранки од класиката, за да може правилно да ги разбира натписите. Но исто така и специјалистот од било која област на класичните студии, ако сака да има независна контрола над својот предмет, треба да се запознае и со епиграфијата, оти оваа непрестано му открива нови факти.

Прикажуваната книга претставува концизен *ybog bo eпипрафијаја*, резултат на самостојно систематско проучување на натписите. Книгата им е посветена на оние студенти — класичари чија тесна специјалност не е епиграфија. Авторот си поставува цел да ги оспособи нив за да се служат сами со натписите. Истовремено книгата има високо-стручна вредност и може сосема добро да им послужи и на специјалистите епиграфичари. Вистина таа не содржи исцрпно излагање на целокупниот материјал од уводот, но со упатувањето на потребната литература за соодветните прашања се пополнуваат намерните пропусти на подробни објаснења.

Сосема оправдано прво тој говори за сиглите (различните видови загради и др. условни знаци и симболи), без солидното познавање на кои е невозможно користењето на било каков епиграфски материјал. Зборувајќи за потеклото и развојот на грчката азбука (II гл.), авторот забележува дека има и постари грчки натписи, од минојската и микенската епоха, дешифрирани од М. Вентрис, но овде тој ги има пред вид само грчките натписи со фонетско писмо. Убаво е предадено адаптирањето на феникиската азбука и дифузијата на епихорските грчки азбуки, за кое авторот има објавено и одделна статија во соработка со R. M. Cook во *AJA* (1959). Потоа ги разгледува разните начини на пишување и особено се задржува на стилевите: бустрофедон и стојхедон.

Најмногу внимание и простор посветува на класификацијата и датирањето на натписите (pp. 35—67), две најважни работи за успешното користење на натписите. — Навистина, човек тешко би можел да се снајде во големото множество на најразлични натписи од сите области на јавниот и приватниот живот од античкиот свет, ако тие не се распределени во одделни групи. Авторот ги разгледува низ историска призма карактерните белези, уводните формули и фразеологија на разните видови натписи, како: декрети, договори, разни административно-сметководни документи, посвети, почесни, надгробни натписи и др. и за илустрација приведува триесетина примери. Посебно се осврнува на просопографијата нагласувајќи го нејзиното големо значење. — Било да еден натпис претставува интерес за историјата или лингвистиката, ако не е датиран и поставен во извесен хронолошки ред, тој губи голем дел од својата вредност. Некои натписи содржат податоци за датата, но во повеќето случаи прецизното датирање е просто невозможно и доста е ако може да се определи векот, одн. периодот. Датирањето на натписите не е произволна работа; тоа треба да се базира на извесни критериуми, како: 1. потеклото на натписот (историјата на поедини места — градови — пружа свои *termini ante et post quem*), 2. карактерот на споменикот, 3. содржината на натписот (врска со познати историски теми и настани, историски лица и дела, како и др. просопографски податоци во врска со кои фрла поглед и на датирањето преку календар и управни години, расправа за различните хронологији и др.), 4. типот на натписот (начинот на израз и употребата на формули), 5. стилот и формата на буквите.

Зборувајќи за рестаурацијата на натписите авторот особено ја нагласува потребата од голема внимателност и акуратност за да не се отиде зад она што можело да се содржи на каменот. Од издавачот на натписите бара да го објавува само запазениот текст со сигурни и доста сигурни рестаурации, не само според него, ами и по мнението на неговите колеги, а сите др. предлози да ги поместува во критичниот апарат. Потоа дава практични совети за правење цртежи, читање и чување на отисоци и фотографии.

Посебна глава (VIII) посветува за натписите во историјата на грчката уметност и наоѓа дека натписите, кои можат да бидат и одделен предмет на грчката уметност, имаат сличен развој како и грчката скулптура. При тоа ги изнесува накратко карактеристиките на одделните периоди. IX глава содржи историски преглед со критичен осврт на епиграфските публикации и прилага список на корпус и *supplementa* за ориентација каде да се бараат натписите. На крајот (X пл.) дава мешани информации, неопходни за почетници, како: за бројните системи, за демите, атинските архонти, атинскиот и делфскиот календар.

Епиграфијата е наука што постојано се менува и брзо застарува, оти секој ден се откриваат нови натписи. Има и други уводи во епиграфијата, но тие или се застарени (*An Introduction to Greek Epigraphy* од E. S. Robert, Cambridge, 1887, е освен тоа одамна исцрпен), или ако и не ја изгубиле уште својата научна вредност, како *Handbuch der griechischen Epigraphik* од W. Larfeld (I 1907, II 1902), тие се преопширни за почетници и неспецијалисти. За денешново динамично време еден ваков краток прирачник може само да се поздравува. Но сепак мора да се забележи дека оној што ќе се заинтересира подлабоко за овој предмет, не смее да се задоволи само со она што се содржи на страниците од оваа книга, ами треба да ја консултира и литературата на која се упатува во белешките.

П. Илиевски, Скопје.

BIBLIOGRAFIJA ČLANAKA I RASPRAVA O ANTIČKOJ HISTORIJ I NUMIZMATICI U ČASOPISU NUMIZMATIKA, ZAGREB,¹⁾ od 1933—1958

A) Grčko-rimski novci

God. 1933 (I):

Horvat, B.: Nepoznat denar cara Trajana sa natpisom „Arab ino“, s. 4—8; isti: Dosad nepoznat brončan medaljon cara Dioklecijana i Maksimijana Herkulija, s. 19—22; isti: Novci grada Jasosa u Kariji sa publikacijom jednog novog novčanog tipa, s. 28—29.

Klemenc, J.: Nalaz rimskih republikanskih i Augustovih denara iz Ličkog Ribnika, s. 12—14.

Petrović, J.: Nepoznat solidus Konstancija II sa natpisom „Gothia“, s. 23—24.

God. 1934—1936 (II—IV):

Mattingly, H.: Kovnica u Mediolanu, s. 12—16.

Horvat, B.: Tetradrachme „grada“ Damastiona iz nalaza u Risnu (Rhizon), s. 26—64; isti: Nalaz rimskih sestercija kod Bassana (Italija), s. 70—93.

God. 1953 (V):

Rendić-Miočević, D.: K pitanju historiciteta nekih grčkih kovnica na našoj obali, s. 3—9.

Zmajić, B.: Rimske carske kovnice od god. 293—476, s. 13—16.

Broz, K. P.: Nalaz rimskog carskog novca iz Kurilovca kod Velike Gorice 1944. god., s. 17—26.

¹⁾ NUMIZMATIKA, vjesnik Numizmatičkog društva u Zagrebu.